

manteniment del treballador i assegurar la seva reproducció en el futur. Però el treballador contractat per la seva força de treball pot produir i generalment produeix més del que se li paga com a salari. El seu valor d'ús en treballar, el que produeix, és superior al seu valor de canvi, el seu salari. Per això, quan es diu «li paguen un salari pel que produeix» no és així, sinó que li paguen un salari per disposar de la seva força de treball durant un dia, però en aquest temps produeix més del que li paguen. Unes hores de treball són necessàries per cobrir el seu cost, que s'expressa en el seu salari, però altres hores són les que produeixen la plusvàlua. Si no fos així l'empresa no el contractaria, ja que si produís només el que costa l'empresa no podria obtenir un benefici. Aquesta diferència entre el valor (cost) de la força de treball —el que costa el treballador— i el que produeix és el que genera l'excedent/plusvàlua, el benefici del procés productiu, que en el capitalisme queda en mans de l'empresari.

La reproducció de la força de treball suposa que els treballadors es reproduïen com a tals en el futur. És a dir, que tenen fills que els poden substituir a la feina quan ells no puguin treballar. Actualment la reproducció de la força de treball es fa a la família, que és una institució que, encara que no forma part de l'empresa, és fonamental per assegurar que es produiran els treballadors necessaris en el futur.

En aquesta funció és molt important el paper de les dones, que és en qui generalment recau la funció de tenir cura de les persones que formen part de la família. En el passat les dones de les classes mitjanes es dedicaven exclusivament a la cura familiar (les dones pobres sempre han treballat per una remuneració, encara que de vegades no fos un salari, com a domèstiques, per exemple); actualment, als països industrialitzats la majoria de dones treballen per un salari fora de la llar i han de combinar aquesta feina amb el treball de cura de la família, cosa que fa que la seva vida estigui sotmesa a una doble opressió: la laboral per la seva feina externa i la familiar. La cura de la família és una funció essencial perquè el capitalisme pugui seguir explotant la mà d'obra. Actualment, la rebel·lió de moltes dones davant aquesta doble «explotació» està en l'origen del que es coneix com a «feminisme», que posa en qüestió el sistema pel qual les dones el pateixen, conegut com a «patriarcat».

Els treballadors no només han d'existir, sinó que cal també que tinguin la formació adequada per exercir la seva feina, no només des del punt de vista tècnic —conèixer un ofici o professió, tenir una qualificació—, sinó que també han de tenir una actitud psicològica que els faciliti sotmetre's a la disciplina de la feina sense rebutjar-la, o almenys sense rebutjar-la fortament. Les escoles modernes són els mitjans que satisfan els dos aspectes. Als nens se'ls va formant en els oficis i professions necessaris i, al mateix temps, se'ls va «educar» de manera que reconeguin i acceptin la disciplina, l'ordre i la subordinació que el treball i la societat assalariada en el seu conjunt necessiten. «La socialització familiar podia resultar adequada i suficient per preparar el pagès per a l'acceptació de les relacions de dependència personal i serveis mutus amb el senyor feudal, però no ho seria per a la inserció en l'organització impersonal i reglada de l'empresa moderna. És aquí, justament, on intervé l'escola.»⁴³

Així doncs, l'escola modela el comportament de l'infant per adequar-lo a les necessitats de la producció capitalista. Ens podríem preguntar per què en els últims anys des de l'Administració s'estan fomentant canvis en la metodologia i l'organització, afavorint la «renovació pedagògica», potenciant el treball per projectes, per «competències», fins i tot amb flexibilitat horària, sense llibres de text..., presentant-ho com una novetat. Aquest canvi té a veure amb el fet que els sistemes anteriors ja no són útils en una globalització on la creació de valor es fa en una cadena mundial (cadena de valor global). El que es demana ara és un treballador capaç de treballar en petits equips, amb iniciativa, tenacitat, que sigui creatiu, espontani fins i tot, assertiu, dialogant, flexible, que s'adapti ràpidament a noves situacions, dotat de resiliència, de control emocional, etcètera. Què persegueix sinó el treball per competències o dimensions? Però sobretot es demana un treballador que se «senti empresa», que es «cregui empresa», totalment alienat del treball.

43. FERNÁNDEZ ENGUITA, Mariano. *La cara oculta de la escuela. Educación y trabajo en el capitalismo*. Madrid: Siglo XXI, 1990.